

O vezama starog Dubrovnika sa zemljama Bliskog istoka

U naše se vrijeme puno govori i piše o zemljama Bliskog istoka pa me to ponukalo da među dokumentima dubrovačkog Historijskog arhiva istražim veze starog Dubrovnika sa tim zemljama.

Već od početka XVI stoljeća trgovina sa Aleksandrijom sačinjava važan dio opće dubrovačke pomorske trgovine po Mediteranu, a naročito one na Levantu. Dubrovnik sklapa 1510. g. trgovački ugovor sa egipatskim sultanom, a malo vremena iza toga (1515. g.) pojavljuje se i dubrovački konzulat u Aleksandriji. Privilegijom turskog sultana Selima I dopuštene je Dubrovčanima 1519. g. da mogu i ubuduće držati u Aleksandriji svog konzula. Dvije godine kasnije posebnom je privilegijom priznato pravo dubrovačkom konzulu da je samo on nadležan pri rješavanju svih pitanja skopčanih sa smrću dubrovačkih trgovaca u Aleksandriji i Kairu, a 1531. g. izjednačeni su dubrovački konzuli sa konzulima Venecije i Genove u Aleksandriji. U početku XVI stoljeća pre staje supremacija Venecije na Levantu, a na osnovu posebnih povlastica Porte Francuska je priznata kao glavna predstavnica evropskih zemalja u Turskoj. Od tada su sve zemlje zapadne Evrope, osim Venecije, bile prisiljene da se u Turskoj stavljaju pod zaštitu francuske zastave, jer su jedino tako mogle voditi bez ikakvih zapreka i opasnosti trgovinu po turskim lukama. Dubrovnik se tome suprotstavio vodeći diplomatsko-političku borbu sa Francuskom i to ne samo da bi izbjegao zaštitu francuske zastave na Levantu već i da bi istakao svoju nezavisnost u pomorskoj trgovini. Sredinom XVI stoljeća Dubrovnik je pokušao da iskoristi povlastice koje je prije nego Francuska uživao na području Turske i da učini od svog konzulata u Aleksandriji stjecište trgovine i ostalih mediteranskih zemalja. Francuska je energično ustala protiv tog pokušaja Dubrovnika i tako se rodio spor koji je za prekidima trajao skoro dva stoljeća. Iako je Francuska uporno tražila od turskih vlasti da zabrani rad dubrovačkog konzula u Aleksandriji, vještoj dubrovačkoj diplomaciji uspjelo je ipak održati taj konzulat. Osim povlastica zajedničkih sa Francuskom, Dubrovnik je uspio da kao povlašćena, tributom vezana Republika, plaća na području Turske 2% carine, dok su drugi narodi plaćali 5% carine od uvezene ili izvezene robe.

Dubrovački je Senat 1575. donio propise o uređenju i poslovanju dubrovačkog konzulata u Aleksandriji. Prema tim propisima bilo je određeno da može biti izabran za konzula u Aleksandriji svaki onaj vlastelin koji navršši 30 godina života i to za vrijeme od 4 godine. Također je bila utvrđena sudska nadležnost konzula na način da konzul u Aleksandriji sam presuđuje u svim civilnim sporovima među Dubrovčanima od vrijednosti od 150 dubrovačkih dukata, dok je sporove iznad tog iznosa vodilo sudsko vijeće od 7 članova koje bi izabrao konzul. On se također morao brinuti za izvršenje svih presuda i to ne samo svojih, nego i onih koje bi donijelo vijeće. U pogledu krivičnih djela konzul je u Aleksandriji mogao prema spomenutim propisima izricati kazne do 100 dukata i šest mjeseci zatvora, ali je za teža djela i veće kazne bio nadležan sud u Dubrovniku. Također je bilo određeno da se žalba protiv presude konzula podnosi spomenutom vijeću sedmorice, a žalba protiv presude vijeća trebalo je da se dostavlja vlastima u Dubrovnik. Dubrovačka je vlada uspjela da dobrom organizacijom svog konzulata u Aleksandriji učvrsti njegovu poziciju u Egiptu, a time i dubrovačku pomorsku trgovinu na tom dijelu Mediterana. Ekonomsko nazadovanje Dubrovnika tokom XVII stoljeća odrazilo se i na njegov konzulat u Aleksandriji tako da već od početka tog stoljeća ne nalazimo više u arhivskim dokumentima podatke o djelovanju ovog konzulata Dubrovačke Republike.

Interesantno je naglasiti da Dubrovačka Republika tokom XVI stoljeća nije imala svog konzula u Carigradu. Razlog je tome što su konzularne poslove u

Carigradu obavljali dubrovački poklisari harača koji su svake godine donosili harač na Portu i tamo ostajali duže vremena, obično do dolaska novih poklisara iz Dubrovnika. Tek kasnije, u drugoj polovini XVII stoljeća, javlja se dubrovački konzulat u Carigradu.

Obnova dubrovačke pomorske trgovine u istočnom Mediteranu, odnosno sa zemljama Bliskog istoka, zahtijevala je i osnivanje odgovarajućeg broja dubrovačkih konzulata. Neposredno iza velikog potresa koji je zadesio Dubrovnik 1667. g., u listopadu iste godine dubrovački je Senat u cilju razvoja i unapređenja pomorske trgovine osnovao svoj konzulat u turskoj luci Smirni, na obali Male Azije. To je bio prvi konzulat Dubrovačke Republike koji se pojavio poslije potresa u istočnom dijelu Mediterana. Konzularno područje ovog konzulata obuhvaćalo je u početku čitavu obalu Male Azije, osim Dardanela i Carigrada, ali kako su se tokom vremena osnivali novi dubrovački konzulati na Levantu tako se sužavalo i područje ovog konzulata. S obzirom na važnost dubrovačkog konzula u Smirni, dubrovački je Senat bio odredio da u buduće služba konzula u toj luci traje tri godine, s tim da bivši konzul, po isteku njegova roka službe, ne može napustiti konzulat prije dolaska zamjenika, kao i da se za konzula u Smirni imenuje prvenstveno plemić. Prvenstvo su imali plemići nastanjeni u Dubrovniku, zatim oni plemići koji su se nalazili izvan države, a tek su na trećem mjestu dolazili u obzir dubrovački građani. Ukoliko ni oni nisu imali interesa mogli su se na taj položaj natjecati i stranci. I pored novčane koristi od vođenja konzulata u Smirni, većina dubrovačkih plemića nerado se prihvaćala te dužnosti i to ne samo radi udaljenosti od domovine, već i zbog nesigurnih prilika u Turskoj. Iz tog razloga, u kasnijem periodu razvoja dubrovačke konzularne službe, pretežno su dubrovački građani, a ne plemići, bili konzuli Dubrovačke Republike po Levantu, a time i po zemljama Bliskog istoka.

Samo tri godine iza potresa (1670. g.) nalazimo ponovo dubrovački konzulat u Aleksandriji. Odredbe dubrovačke vlade koje su se odnosile na izbor i poslovanje konzula u Smirni bile su primijenjene i na konzulat u Aleksandriji. U cilju unapređenja trgovine Dubrovčana sa Smirnom i Aleksandrijom dubrovački je Senat odredio 1675. g. posebnu, veću tarifu za svu robu koju su strani trgovci dovozili ili izvozili preko Dubrovnika za spomenute luke.

Budući da je Carigrad postao s vremenom jedan od prvih i glavnih tačaka svake vanjsko-političke i trgovačke djelatnosti Dubrovnika na Bliskom istoku kao i na čitavom Levantu, dubrovačka je vlada odlučila 1688. g. osnovati u toj luci svoj prvi konzulat čije je konzularno područje obuhvaćalo u početku ne samo Carigrad sa okolicom već cijeli grčki arhipelag i Crno more. Različito od ostalih konzula na Levantu, rok trajanja službe dubrovačkog konzula u Carigradu bio je vremenski neograničen, baš iz razloga što je on pored čisto konzularnih poslova zamjenjivao poklisare harača za vrijeme njihove odsutnosti vršeći diplomatske poslove za svoju vladu u Dubrovniku. Ovu konzularno-diplomatsku ulogu zadržao je dubrovački konzul u Carigradu sve do pada Dubrovačke Republike.

Krajem druge polovine XVII stoljeća, tačnije 1698. g., nalazimo dubrovački konzulat na otoku Cipru pod čijom je konzularnom jurisdikcijom spadalo čitavo područje Sirije i Palestine. Zbog udaljenosti tih krajeva od Cipra, tamošnji je konzul bio ovlašten od dubrovačke vlade da prema potrebi, a u interesu dubrovačke pomorske trgovine, imenuje svoje zamjenike u tim krajevima.

Smanjenje dubrovačke pomorske trgovine po zemljama Bliskog istoka, i čitavog Levanta, početkom XVIII stoljeća navelo je dubrovačku vladu da svom konzulu u Carigradu priključi za neko vrijeme konzulate u Smirni i na otoku Cipru. Tadašnji dubrovački konzul u Carigradu preuzeo je odlukom Senata

(1702. g.) poslove konzulata u Smirni i onog na Cipru. Obnova dubrovačke pomorske trgovine sredinom XVIII stoljeća navela je dubrovačku vladu da obnovi svoje konzulate u Smirni i na otoku Cipru, koji time postaju opet samostalni konzulati i tako ostaju sve do pada Dubrovačke Republike. U sastavu dubrovačkog konzulata u Smirni nalazio se od 1778. g. i vice-konzulat na otoku Rodosu, dok se u luci Damietti nalazio od 1786. g. vice-konzul koji je potpadao pod vlast dubrovačkog konzula u Aleksandriji.

Razvoj pomorske trgovine krajem XVIII stoljeća naveo je dubrovačku vladu da osnuje dva nova konzulata i to u luci Scala-nuova di Efezo blizu Smirne (1793. g.) kao i u palestinskoj luci Acri tri godine kasnije. Ova je luka ranije spadala pod jurisdikciju dubrovačkog konzula na otoku Cipru. Neposredno prije ukinuća Dubrovačke Republike, po odluci Senata, odvojena je oblast Sirije od konzularnog područja konzulata na Cipru i osnovan 1806. g. novi dubrovački generalni konzulat u mjestu Aleppo koji je obuhvaćao područje čitave Sirije.

Spomenuti su konzulati na području Bliskog istoka, kao i ostali po Mediteranu, obavljali u ime dubrovačke vlade sve poslove za brodove pod zastavom Dubrovačke Republike, koji bi stigli u jednu od luka na njihovom konzularnom području. Konzuli i vice-konzuli naplaćivali su određenu konzularnu taksu u korist državne blagajne u Dubrovniku, dok su za svoj rad koji je obično trajao od 3 do 5 godina, kao dubrovački podanici, primali određenu godišnju plaću.

Politički i ratni događaji početkom XIX stoljeća, tačnije 1808. g., doveli su do ukidanja Dubrovačke Republike kao samostalne države, a time i do nestajanja njezinih konzulata iz raznih mediteranskih luka. No bez obzira na to ostaje činjenica da je postojanje dubrovačkih konzulata na području Bliskog istoka dokaz živih pomorsko-trgovačkih veza starog Dubrovnika sa tim zemljama istočnog Mediterana, što je vrijedno zabilježiti.

Dr Ilija MITIĆ
Dubrovnik